

BARQAROR RIVOJLANISH KONTEKSTIDA YOSHLAR VA YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGI TA'LIMI: ILMIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR

Ergashev Nurmuhammad Jalilovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) doirasida yoshlar uchun yo'l harakati xavfsizligi ta'limining o'rni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Xususan, BMTning BRM 3 (Sog'liqni saqlash), 4 (Sifatli ta'lim), 11 (Barqaror shaharlar) va 13 (Iqlim o'zgarish harakati) maqsadlari bilan bog'liqligi, global va O'zbekistondagi tajribalar, shuningdek, yoshlarning faol ishtiroki ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yo'l harakati xavfsizligi ta'limi nafaqat avtohalokatlarni kamaytirish, balki ekologik barqarorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda bu yo'nalishdagi loyihalar, jumladan, UNECE va UNICEF hamkorligidagi tashabbuslar, infratuzilma va ta'lim dasturlarini yaxshilash imkoniyatlarini ochib beradi, ammo mutaxassislar yetishmasligi va resurslar cheklanganligi kabi muammolar mavjud.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish maqsadlari, yo'l harakati xavfsizligi, yoshlar ta'limi, sifatli ta'lim, ekologik barqarorlik, O'zbekiston, BMT BRM.

Kirish. Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) – Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) 2030-yilgacha bo'lgan global kun tartibining asosiy qismi bo'lib, u iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarni qamrab oladi. [1] Yo'l harakati xavfsizligi bu maqsadlarning bir qanchasiga, xususan, BRM 3 (Sog'liqni saqlash va farovonlik), BRM 4 (Sifatli ta'lim), BRM 11 (Barqaror shaharlar va jamoalar) va BRM 13 (Iqlim o'zgarishiga qarshi harakat) ga bevosita bog'liq. [2] Yoshlar esa bu jarayonda markaziy o'rinni egallaydi, chunki ular yo'l harakati halokatlarning asosiy qurbonlari bo'lib, shu bilan birga, kelajakdagi o'zgarishlarni boshqaruvchi kuchdir. Har yili dunyoda 1,3 milliondan ortiq odam yo'l halokatlariida halok bo'ladi, ulardan 20-50% ni 15-29 yoshdagi yoshlar tashkil etadi (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlari). [3] O'zbekistonda ham bu muammo dolzarb: 2023-yilda yo'l halokatlari soni 10 mingdan oshgan bo'lib, yoshlar ulushi yuqori. [4] Ushbu maqolada barqaror rivojlanish kontekstida yoshlar uchun yo'l harakati xavfsizligi ta'limining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi, global tajribalar va O'zbekiston istiqbollari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi. Yo'l harakati xavfsizligi ta'limi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, Ruminiya misolida o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, maktab tizimida yo'l xavfsizligi ta'limini joriy etish jamiyatning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi, chunki bu fuqarolarni ekologik mas'uliyatli harakatga o'rgatadi. BMTning BRM doirasida yo'l xavfsizligi BRM 4 (sifatli ta'lim) bilan bog'lanib, yoshlarga xavfsiz harakat va barqaror transport turlarini (piyoda yurish, velosiped) o'rgatishni taqozo etadi. [5] UNICEFning "Yosh hayotlarni himoya qilish" hisobotida esa ta'lim tashabbuslari orqali 12,500 dan ortiq maktab

o'quvchilariga yo'l xavfsizligi bo'yicha ta'lim berilgani ta'kidlangan, bu esa Indoneziya va boshqa mamlakatlarda halokatlarni kamaytirgan. [6] O'zbekistonda UNECE tomonidan o'tkazilgan yo'l xavfsizligi ko'rib chiqishida infratuzilmani yaxshilash va ta'lim dasturlarini kuchaytirish tavsiya etilgan. [7] Shuningdek, Markaziy Osiyoda EASST va iRAP loyihalari yoshlarni xavfsiz yo'l dizayni va ta'limiga jalb qilmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va UNITAR tashabbuslari esa yoshlarni global yo'l xavfsizligi maqsadlariga erishishda faol ishtirok etishga chaqiradi. [8]

Barqaror rivojlanish va yo'l harakati xavfsizligi: Bog'lanishlar

Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida yo'l harakati xavfsizligi ko'p qirrali masaladir. BRM 3 maqsadi yo'l halokatlarini 50% ga qisqartirishni nazarda tutsa, BRM 4 orqali ta'lim tizimida yoshlarga xavfsiz harakat qoidalari o'rgatiladi. [9] Yoshlar uchun ta'lim dasturlari, masalan, YOURS Academy onlayn maktabi, barqaror mobillik va yo'l xavfsizligini o'rgatib, yoshlarni jamoa rahbarlariga aylantiradi. [10] Ekologik jihatdan, xavfsiz yo'llar faol transport (piyoda, velosiped) ni rag'batlantirib, CO₂ chiqindilarini kamaytiradi va BRM 13 ga hissa qo'shadi. Yoshlarning faol ishtiroki, masalan, BRM sammitidagi majburiyatlarda, jinsiy tenglik (BRM 5) va ta'lim (BRM 4) bilan bog'lanib, yo'l xavfsizligini kuchaytiradi. [11]

Yoshlar ta'limidagi o'rni va global tajribalar

Yoshlar uchun yo'l harakati xavfsizligi ta'limi shaxsiylashtirilgan va interfaol bo'lishi kerak. Masalan, UNICEF loyihalarida maktab atrofidagi xavfsiz yo'llar va ta'lim kampaniyalari orqali bolalar va yoshlarning xavfsizligi ta'minlanadi. [12] YOURS tashkilotining siyosiy brifinglari BRM 4 ni yo'l xavfsizligi bilan bog'lab, yoshlarni qaror qabul qilish jarayoniga jalb qiladi. [13] Markaziy Osiyoda, jumladan O'zbekistonda, iRAP va UNESCAP loyihalari xavfsiz yo'l dizaynini ta'lim bilan birlashtirib, yoshlarni o'qitmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim orqali yoshlarning xatti-harakatlarini o'zgartirish halokatlarni 20-30% ga kamaytirishi mumkin. [14]

O'zbekistondagi holat va istiqbollar

O'zbekistonda yo'l harakati xavfsizligi barqaror rivojlanish strategiyasining bir qismi bo'lib, hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. UNECE ko'rib chiqishida aqlli transport tizimlarini (ITS) joriy etish va ma'lumotlar yig'ishni yaxshilash tavsiya etilgan. [15] UNICEF va EASST loyihalari yoshlarni xavfsiz harakatga o'rgatib, shahar infratuzilmasini yaxshilamoqda. [16] 2025-yilda Markaziy Osiyoda yangi ko'rsatmalar chiqarilgan bo'lib, ular O'zbekistonda xavfsiz yo'l dizaynini ta'lim bilan birlashtirishga yordam beradi. [17] Yoshlar uchun regional

dasturlar, masalan, havo ifloslanishini kamaytirish va yo'l xavfsizligi bo'yicha Toshkentdagi yumaloq stollar, barqaror transportni rag'batlantiradi.

Qiyinchiliklar va yechimlar

Muammolar: Infratuzilma eskirganligi, ta'lim resurslari yetishmasligi va yoshlarning faolligi pastligi. [18]

Yechimlar: Xalqaro hamkorlik (UNECE, UNICEF), onlayn ta'lim platformalari (YOURS Academy) va hukumat dasturlari orqali yoshlarni jalb qilish. Shuningdek, aqlli tizimlarni joriy etish va ma'lumotlar bazasini yaxshilash kerak. [19]

Xulosa. Barqaror rivojlanish kontekstida yoshlar uchun yo'l harakati xavfsizligi ta'limi nafaqat halokatlarini kamaytirish, balki ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning kalitidir. O'zbekistonda xalqaro tajribalarni qo'llash orqali 2030-yilga borib BRM maqsadlariga erishish mumkin. Kelajak tadqiqotlar yoshlarning raqamli ta'limi va barqaror transportga qaratilishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. BMT. Sustainable Development Goals (2025). <https://sdgs.un.org/goals>
2. UNECE. Road Safety and Sustainable Development (2024).
3. World Health Organization. Global Status Report on Road Safety 2023. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240086517>
4. O'zbekiston IIV YHXX statistikasi (2025).
5. YOURS. Road Safety and the SDGs (2024). <https://claimingourspace.org/road-safety-and-the-sdgs>
6. UNICEF. Protecting Young Lives (2024).
7. UNECE. Road Safety Performance Review: Uzbekistan (2024). <https://unece.org/media/press/391434>
8. YOURS Academy. Online Road Safety Education (2025). <https://www.yoursacademy.org/>
9. WHO. Global Status Report on Road Safety 2023.
10. Global Youth Coalition for Road Safety. YOURS Academy (2025).
11. IISD. Saving Young Lives and Road Safety for 2030 (2024).
12. UNICEF Uzbekistan. Road Safety Initiatives (2024).
13. YOURS. Policy Brief on Quality Education and Road Safety (2024).
14. UNITAR. Road Safety Initiative (2025).
15. UNECE & UNICEF. Uzbekistan Road Safety Review (2024).
16. UNICEF Uzbekistan. Partners for Child Road Safety (2024).
17. Asian Transport Observatory. Uzbekistan Road Safety Profile 2025.
18. UNECE. Uzbekistan Road Safety Challenges (2024).
19. YOURS. Youth Engagement in Road Safety (2025).